

Cercetări experimentale privind modalitatea de formare a amprentelor de materiale textile pe ceramica culturii Cucuteni

*Dr. Marian Carmen,
Complexul Național Muzeal "Moldova" Iași;
Ionela Mihuleac, artist plastic Iași*

Abstract: *With the occasion of the archeological researches carried out in time in the sites of the Cucuteni civilization, there were discovered numerous ceramic fragments preserving impressions of certain textile materials. These fragments were part of the sustaining base of vessels assigned to phases A and B of the culture. The paper presents the experimental researches undertaken in order to recreate the manner these impressions were created, pointing out aspects pertaining to the usage of textile materials in the process of shaping clay. Researches undertaken in collaboration with the ceramist plastic artist/potter, by the usage of the same type of tools and work methods, aim at obtaining a result similar to the one characterizing the prehistoric times. In this regard, in the process of shaping/ drying of the ceramic vessels, there were used, as supports, textile materials specific to the Cucuteni culture, with various structures and widths. Researches correlated the depth of the impressions created by the vessel dimensions with the characteristics of the textile materials used as intermediary support during the shaping / drying of the ceramic vessels.*

1. Considerații generale privind amprentele de materiale textile păstrate pe ceramica culturii Cucuteni.

Cercetările întreprinse, în acest studiu, se înscriu în sfera preocupărilor ce au ca obiectiv aprofundarea unor aspecte legate de realizarea vaselor ceramice din cultura Cucuteni și anume modalitatea de folosire a materialelor textile în procesul modelării/uscării lutului din care erau realizate aceste vase.

Cu ocazia cercetărilor arheologice desfășurate în așezările civilizației Cucuteni au fost descoperite fragmente de ceramică arheologică, reprezentând baza de susținere a unor vase, aparținând fazelor A și B. Acestea aveau imprimată, pe suprafața exterioară, contextura unor materiale textile realizate prin tehnica țeserii și prin împletirea firelor textile, a materialelor tip papură, paie, fire de iarbă sau a nuielelor. Cercetarea acestor fragmente a relevat informații privind atât evoluția tehnologiilor textile, în

timp și spațiu, cât și aspecte inedite privind tehnologia de realizare a vaselor ceramice.

Prezența impresiunilor de materiale textile pe vasele arheologice se datorează folosirii acestor materiale fie în procesul de modelare/uscarea a vaselor fie pentru ornamentarea acestora. În procesul de modelare/uscarea a lutului, elementele structurale de suprafață ale materialelor textile folosite ca strat intermediar, de acoperire a suportului de modelare/uscarea, fiind în contact direct cu argila umedă și moale, și-au lăsat amprenta pe fundul vasului. Cercetarea acestor amprente a făcut posibilă reconstituirea structurii materialelor textile imprimate - țesături sau articole împletite prin diferite tehnici (fig.1) [4]. Datorită caracteristicilor granulometrice ale materialului în care au fost imprimate materialele textile, respectiv ale argilei, amprentele nu au reușit să memoreze, cu fidelitate, detaliile microscopice ale structurii fibrelor. Din aceste considerente, cercetările întreprinse, până în prezent, nu au putut identifica natura materiei prime folosite - vegetală sau animală, ci doar caracteristici tehnologice ce au inclus parametrii structurali ai firelor și țesăturilor.

Studiul obiectelor arheologice, dintr-o singură perspectivă, nu oferă date complete privind reconstituirea meșteșugurilor preistorice. În acest sens, tehnologia de fabricare a vaselor preistorice nu poate fi decât parțial documentată în urma descoperirilor arheologice sau prin analize fizico-chimice, determinarea metodologiei de lucru necesitând găsirea unor analogii cu elemente de etnografie și raportarea la posibilitățile tehnice ale perioadei din care provin artefactele studiate. Din acest motiv, în ultimul timp, s-a impus, tot mai mult, metoda etnografică în interpretarea vestigiilor străvechi, prin analogie cu informațiile oferite de comunitățile umane care practică meșteșugurile în forme tradiționale. Studiul ocupațiilor, al modului de viață, al meseriilor și meșteșugurilor sezoniere și tradiționale din spațiul în care se află comunitatea, permite cercetătorului să modeleze, mai bine, unele situații și aspecte ale vieții din trecutul îndepărtat.

Ceramica cucuteniană a fost lucrată cu mâna, fără folosirea roții olarului care este semnalată, în acest areal, mult mai târziu. Totuși, se pare că, în cultura Cucuteni, olarii cunoșteau deja mișcarea rotativă care este evidențiată prin puternicul aliniament de granule de mică folosită în compoziția lutului, prezent atât în centrul pereților vaselor cât și de-a lungul laturilor, fapt neobișnuit pentru acea perioadă. De asemenea, alte dovezi indirecte folosite pentru a demonstra utilizarea unor sisteme de rotire care să înlesnească confecționarea vaselor le constituie și striurile interne, uniforme, paralele și orizontale care apar pe pereții interiori ai unor vase din cultura Cucuteni. Aceste sisteme rudimentare de rotire a vaselor în procesul modelării (funduri de vase folosite ca suport sau rogojini și materiale textile cu aceeași destinație), acționate fie de către cel care modela vasul fie de

către o altă persoană, sunt considerate ca precursori ai roții olarului. Interpretarea, din această perspectivă, a amprentelor de materiale textile de pe fundurile vaselor, este propusă de diverși specialiști [2,3,4]. Astfel, se consideră că profunzimea amprentelor sugerează folosirea unui suport de modelare, separat de boțul de lut printr-o rogojină sau un material textil [1]. Simpla uscare a vaselor pe un suport acoperit cu un material textil nu poate lăsa amprente atât de clare, mai ales că unele vase sunt de dimensiuni mici. Doar printr-o presiune mare, exercitată în timpul modelării, amprente puteau fi atât de profunde. De asemenea, anumite analogii etnografice vin să întărească această interpretare. De exemplu, în Oaxaca, Mexic, femeile confecționează și astăzi vase din ceramică utilizând o bucată de piele sau un material textil pentru a înlesni rotirea acestora în timpul modelării [3]. Această tehnică de modelare pare să fi cunoscut o largă răspândire în sud-estul Europei, numeroase amprente de materiale textile fiind semnalate și în alte culturi neo-eneolitice din acest spațiu.

Vasele mici se realizau prin modelarea unui boț de lut, adâncit și subțiat până la o anumită formă. În cazul vaselor mai mari se executa mai întâi fundul rotund al vasului de ale cărui margini se atașau fâșii de lut – lipirea colăceilor din lut cu diametru variabil, unul peste altul. Netezirea pereților, atât la exterior cât și în interiorul vasului, nu putea fi realizată cu degetele care ar fi lăsat amprente, ci cu unelte ajutătoare din lemn, os sau lut ars.

2. Ipoteze privind modalitățile de formare a amprentelor de materiale textile pe fundul vaselor de ceramică. Cercetări experimentale.

Cercetarea de față își propune refacerea experimentală a succesiunii unor etape de realizare a vaselor cucuteniene. Pentru aceasta cercetătorul a făcut apel la meșterul olar/artistul ceramist pentru ca, prin utilizarea aceluiași instrumentar și metode de lucru, să încerce obținerea unui rezultat similar cu cel din preistorie.

Prima etapă a cercetărilor experimentale a constat în reconstituirea unor materiale textile similare celor utilizate de comunitățile umane ale culturii Cucuteni. Reconstituirea s-a bazat pe informațiile obținute în urma cercetării amprentelor de materiale textile păstrate pe fundul unor vase cucuteniene descoperite în cadrul săpăturilor arheologice. Astfel, au fost reconstituite o țesătură simplă, cu legătura pânză, o împletitură realizată prin procedeul nalbinding și o împletitură realizată prin modalitatea de împletire a fondului dantelelor tip Alençon (fig.1).

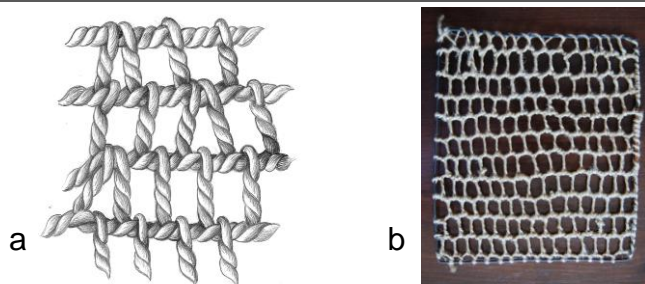

Fig. 1. Reconstituirea unei împletituri cu structura similară fondului dantelelor Alençon; a. reprezentarea grafică a structurii identificate pe un fragment ceramic din cultura Cucuteni; b. împletitura reconstituită conform structurii identificate

Fig. 2. Simularea etapei de uscare, pe un suport acoperit cu material textil, a vaselor modelate.

Având în vedere faptul că, în ceea ce privește modalitatea de formare a amprentelor pe vasele arheologice, există mai multe opinii, cercetările experimentale, în curs de desfășurare, au luat în calcul două variante posibile:

- formarea amprentelor prin uscarea, pe un suport acoperit cu material textil, a vaselor modelate;
- formarea amprentelor prin modelarea vasului pe un suport acoperit cu material textil.

2.1. Formarea amprentelor prin uscarea, pe un suport acoperit cu material textil, a vaselor modelate.

În prima etapă a cercetărilor experimentale, s-a modelat fundul vasului care s-a așezat, apoi, pentru a se usca, pe textilele reconstituite. Pentru a simula etapa de uscare pe un suport textil a vaselor modelate, peste bucățile de argilă modelată s-au așezat vase de diverse forme și greutate

(fig.2). Amprele formate în aceste condiții experimentale sunt superficiale și nu sunt bine definite (fig. 3))

Fig. 3. Amprente formate în cazul uscării, pe un suport acoperit cu material textil, a vaselor modelate.

Fig. 4. Succesiunea etapelor de realizare a vaselor cucuteniene prin modelarea lutului pe un suport acoperit cu un material textil

2.2. Formarea amprentelor prin modelarea vasului pe un suport acoperit cu material textil.

În acest caz, experimentările au refăcut succesiunea etapelor de realizare a vaselor cucuteniene prin modelarea lutului pe un suport acoperit cu un material textil (fig.4). Amprele formate, în aceste condiții, sunt mult mai clare și adânci, în comparație cu cele formate în condițiile experimentale precedente (fig. 5).

Fig. 5. Amprente formate în cazul modelării vaselor pe un suport acoperit cu

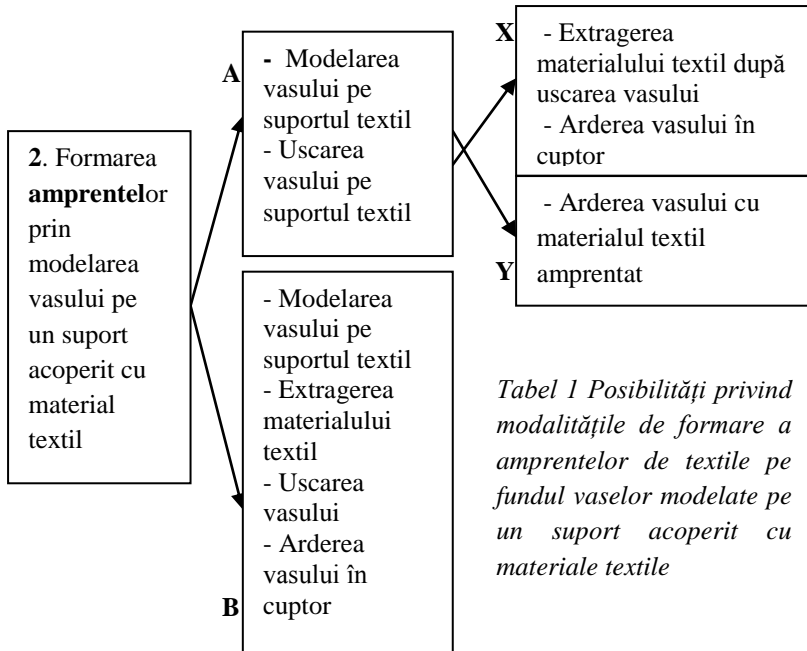
material textile realizate din fire mai groase, s-a observat că, după modelarea vasului, extragerea materialului imprimat în lutul moale are ca efect antrenarea lutului și supraînălțarea conturului motivelor impresiunii formate (fig. 6).

Fig.6 Aspectul unei amprente formate în cursul cercetărilor experimentale

Acest aspect nu a fost, însă, remarcat în cursul cercetării amprentelor de pe vasele arheologice descoperite. În consecință, putem formula ipoteza conform căreia după modelarea și uscarea pe materialul textil, vasul a fost așezat în cuptorul de ardere împreună cu materialul textil (varianta de lucru 2AY din tabelul1). În acest mod, în cadrul cercetărilor experimentale, amprentele materialelor textile alcătuite din fire mai groase sunt asemănătoare cu cele păstrate pe vasele arheologice (fig. 7,8). Având în vedere aceste observații, cercetările experimentale au luat în calcul mai multe posibilități prezentate în tabelul 1.

1. Formarea amprentelor prin uscarea vaselor modelate pe un suport acoperit cu material textil

În cazul variantei de lucru 2AX din tabelul 1 (modelarea vasului pe suportul textil, uscarea vasului pe suportul textil, extragerea materialului

textil după uscarea vasului, arderea vasului în cuptor), în cadrul căreia au fost utilizate materiale textile alcătuite din fire mai groase, amprentate adânc în masa lutului, extragerea materialului textil după uscarea vasului determină deteriorarea fundului vasului. Din acest motiv această ipoteză de lucru a fost considerată nerealistă.

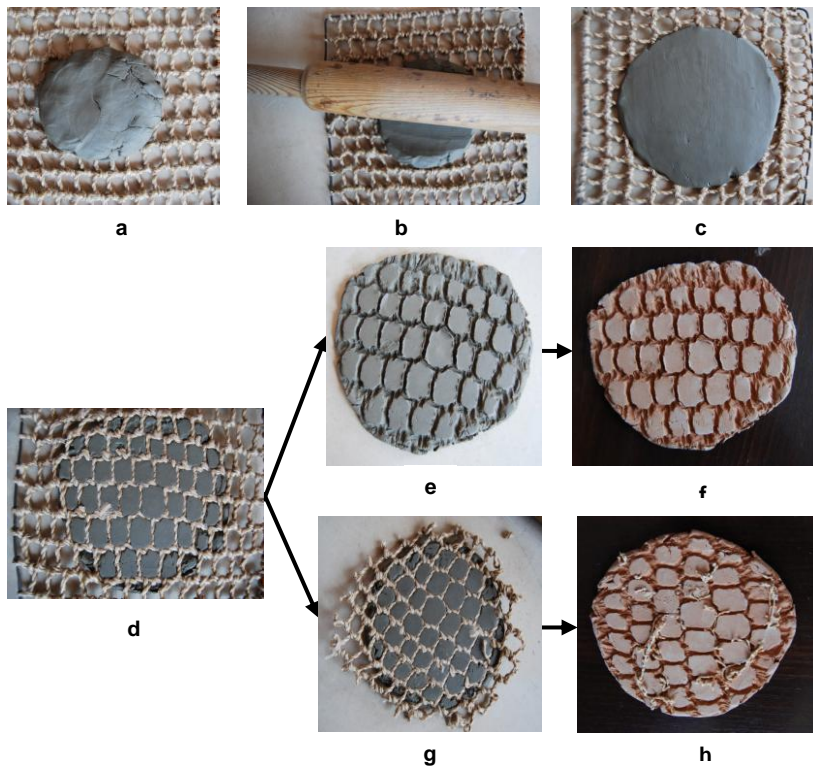

Fig.7 Posibilități privind modalitățile de formare a amprentelor de textile pe fundul vaselor modelate pe un suport acoperit cu materiale textile. a. bucata de argilă din care se modelează fundul vasului pe suportul acoperit cu material textil; b. modelarea fundului vasului pe suportul acoperit cu material textil; c. fundul modelat al vasului, pe suportul acoperit cu material textil; d. reversul fundului vasului, cu materialul textil amprentat în lutul moale; e. amprenta vizibilă pe fundul vasului după îndepărtarea materialului textil; f. amprenta vizibilă pe fundul vasului după arderea acestuia în cuptor; g. reversul fundului vasului, cu materialul textil amprentat în lutul moale; h. amprenta vizibilă pe fundul vasului după arderea vasului împreună cu materialul textil amprentat.

În cazul variantei de lucru 2AY din tabelul 1(modelarea vasului pe suportul textil, uscarea vasului pe suportul textil, arderea vasului cu materialul textil amprentat) aspectul amprentelor rezultate este asemănător

cu cel al amprentelor păstrate pe fundul vaselor din cultura Cucuteni. Aceste observații ne sugerează că această variantă de lucru poate fi posibilă. De asemenea, pe lângă folosirea materialelor textile ca strat intermediar, de acoperire a suportului de modelare, și ca sistem de rotire a vaselor în procesul modelării, în acest caz apare și ipoteza folosirii materialelor textile ca suport de manipulare a vasului, în stare umedă, după modelarea sa.

Fig.8. Aspectul amprentelor formate în cazul variantelor de lucru 2AY și 2B.

În cazul variantei de lucru 2B (modelarea vasului pe suportul textil, extragerea materialului textil, uscarea vasului, arderea vasului în cuptor) aspectul amprentelor formate în cazul folosirii unor materiale textile cu fire groase nu este asemănător cu cel al amprentelor păstrate pe vasele cucuteniene. Această variantă de lucru pare posibilă în cazul modelării unor vase de dimensiuni mai mici, pe textile realizate din fire mai subțiri, caz în care adâncimea amprentelor formate este mai mică.

3. Concluzii

Cercetările experimentale, întreprinse până în prezent, indică, ca ipoteză de lucru, folosirea, de către cucutenieni, a materialelor textile ca strat intermediar, de acoperire a suportului de modelare a vaselor, care să înlesnească rotirea vasului în timpul modelării. De asemenea, aspectul amprentelor obținute în timpul cercetărilor experimentale ne sugerează, în această etapă a cercetărilor, că materialele textile erau folosite, în etapa următoare, ca suport de manipulare a vasului modelat și încă umed, fiind apoi arse în cuptor odată cu vasul. Cercetările experimentale sunt în curs de desfășurare.

Bibliografie selectivă:

1. Valentina Voinea, George Neagu, *Ceramica Hamangia, Pontica, Nr. 39, 2006, p. 9-34.*
2. Dan Anghel, *Paleotehnologie - Metode și etape în studiul tehnologiilor de confecționare a ceramicii preistorice, Acta Musei Apulensis, Apulum XLIII/1, 2006, p. 393-403.*
3. Emil Moldovan, *Dispozitivul pivotant de la Deda (jud. Mureș) pentru confecționarea ceramicii din suluri de lut, Acta Musei Apulensis, Apulum XLIII/1, 2006, p. 403-421.*
4. Carmen Marian, *Meșteșuguri textile în cultura Cucuteni, Ed. Trinitas, 2008.*